

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งสำหรับการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ การที่ประเทศจะเจริญก้าวหน้าได้จำเป็นต้องมีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา มีความสามารถจำนวนมากดังนั้น การศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการในการเสริมสร้างบุคคลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง จากความสำคัญดังกล่าว รัฐมีนโยบายที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษา ให้สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังจะเห็นได้จากนโยบายในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ในระดับมัธยมศึกษา รัฐได้ส่งเสริมให้มีการเรียนต่อมากขึ้นให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยมีการขยายและจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น ได้มุ่งจัดให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยมีการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนั้นคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2533 ให้ดำเนินการโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงานขยายการศึกษาภาคบังคับต่อไปอีก 3 ปี ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น และสามารถปรับตัวได้ทันกับความก้าวหน้าของวิทยาการ และความต้องการในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในปีการศึกษา 2533 ภายใต้อโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ ในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) 119 โรงเรียน ส่วนในปีการศึกษา 2534 เปิดดำเนินการใน 97 โรงเรียน รวม 216 โรงเรียน เป็นผลให้สถิติการเข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 53.65 ในปีการศึกษา 2533 เป็นร้อยละ 59.20 ในปีการศึกษา 2534 ต่อมากระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กระจายไปสู่ส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึง โดยให้โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เปิดทำการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในปีการศึกษา 2534 เพิ่มอีก 1,150 โรงเรียน และศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้ยกเลิกโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ และเปลี่ยนรูปเป็นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างสมบูรณ์ รวมโรงเรียนที่เปิดดำเนินการเรียนการสอน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 จนถึงปีการศึกษา 2537 มี

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งสิ้น 4,322 โรง มีนักเรียนทั้งสิ้น 355,035 คน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2537)

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 7 (2535-2539) จะเปิดขยายมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพิ่มเติมตามเป้าหมายที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดในโรงเรียนประถมศึกษา เพิ่มขึ้นปีละ 1,000 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 40 คน ตามเป้าหมายจะเปิดได้ 4,200 ห้องเรียนในปีการศึกษา 2538 จากนั้นจะไม่เปิดเพิ่มอีก แต่ถ้ามีความพร้อมเพียงพอจะเปิดขยายโอกาสปีละ 1,000 ห้องเรียน จนถึงปีการศึกษา 2539 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

จากการปรับเปลี่ยนนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างเร่งด่วนและมีโรงเรียนเปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เกินกว่าเป้าหมายตามที่รัฐบาลได้ตั้งไว้ย่อมส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานโดยส่วนรวมในหลาย ๆ ด้านสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้ติดตามผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า อาคารสถานที่มีแนวโน้มว่าจะไม่เพียงพอที่จะรองรับนักเรียนชั้น ม.1-3 ในปีการศึกษาต่อ ๆ ไป และครูร้อยละ 92.71 ต้องรับภาระสอนระดับประถมศึกษาด้วย โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาครูมีวุฒิไม่ตรงกับวิชาที่สอน โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิชาอาชีพ ซึ่งมีผลต่อการเรียนการสอนในวิชาดังกล่าว จากการศึกษานพบว่าร้อยละ 31.68 มีปัญหาเรียนไม่เข้าใจวิชาคณิตศาสตร์ ร้อยละ 10.56 และ 8.71 ไม่เข้าใจวิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษตามลำดับ อุปกรณ์การเรียนการสอนมีจำนวนไม่เพียงพอ เช่น คู่มือครู แบบเรียน วัสดุครุภัณฑ์บางประเภทยังขาดแคลน เช่น เครื่องโรวีเยว ฯลฯ การประสานงานการขยายโอกาสทางการศึกษา ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ยังไม่มีการสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน งบประมาณได้รับล่าช้าและมีจำนวนไม่เพียงพอ ปัญหาพัฒนาการศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) ผลจากการศึกษา พบว่ามีปัญหาอุปสรรคคือหลายประการที่ควรได้รับการแก้ไขที่สำคัญ คือในด้านการขยายโอกาสเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาแม้จะได้มีการกระจายไปยังประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวางได้เพิ่มปัญหาความไม่เสมอภาคในคุณภาพทางการศึกษา หลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนส่วนใหญ่มักสอนวิชาเลือกที่เป็นวิชาการมากกว่าวิชาชีพ เนื่องจาก ขาดแคลนครูวิชาชีพ อุปกรณ์และสถานฝึกงานอาชีพ นอกจากนี้ความรู้วิชาพื้นฐาน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษยังไม่ดีพอ อันอาจเนื่องมาจากพื้นฐานความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรม การสอนไม่สอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตร คือ มักเน้นเนื้อหามากกว่าการฝึกให้นักเรียนเรียนรู้ และ ฝึกการสังเกต การคิด การวิเคราะห์และการทำงานร่วมกัน การขาดแคลนคู่มือครู และ อุปกรณ์การสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีอย่างเพียงพอ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) สมศักดิ์ พัฒนกุล (2534) ได้ศึกษาวิจัย "การติดตามการดำเนินงานโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ ในเขตการศึกษา 11" ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการ

ดำเนินงานโครงการ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณจากต้นสังกัดล่าช้าไม่เพียงพอต่อความจำเป็น ส่วนปัญหา การใช้หลักสูตร ได้แก่ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เหมาะสมและไม่เพียงพอ ครูมีการสอนมากทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ครูขาดทักษะในการสอนในบางวิชา ด้านอาคารสถานที่ไม่สามารถที่จะหาห้องทดลอง ทางวิทยาศาสตร์และปฏิบัติการกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ณรงค์ พร้อมโกมล (2535) ได้ศึกษาวิจัย "การติดตามการดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตการศึกษา 10"

การพัฒนาการศึกษาในช่วงที่ผ่านมารัฐบาลได้มุ่งที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปพร้อมกับความพยายามที่จะก้าวไปให้ทันความเจริญทางวิทยาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งได้รับผลสำเร็จในบางส่วน แต่ปัญหาอุปสรรคในบางเรื่องก็ยังคงมีอยู่ ขณะเดียวกันก็มีปัญหาอุปสรรคในบางเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ปัญหาดังกล่าวส่งผลถึงคุณภาพการเรียนการสอน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป เพื่อเป็นข้อมูลการวางแผนการบริหารและการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535) บรรดาประเทศต่าง ๆ ที่พัฒนาแล้ว สื่อการสอนมีบทบาทอย่างมากต่อการศึกษาระดับประชาชนทุกระดับ เนื่องจากสื่อการสอนสามารถช่วยในการให้การศึกษาแก่คนจำนวนมากในเวลาเดียวกัน สามารถตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามความสามารถของตนเอง ช่วยลดปัญหาการขาดแคลนครู อาจารย์ได้ด้วยการใช้วัสดุ เครื่องมือและเทคนิควิธีการต่าง ๆ เข้าช่วยรวมทั้งช่วยเพิ่มคุณภาพการศึกษาอีกด้วย ประเทศไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาในหลายด้าน ปัญหาที่สำคัญอันหนึ่งคือ ปัญหาที่เกี่ยวกับผลผลิตทางการศึกษาในระดับต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของคุณภาพและปริมาณการแก้ปัญหาทางการศึกษาเหล่านี้ สื่อการสอนมีส่วนช่วยอย่างมากในการนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลทางการศึกษา (สมหญิง เจริญจิตรกรรม, 2531)

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2525) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษา ไว้ว่าประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษา สื่อการสอนมีบทบาทอย่างมากในด้านการกระตุ้นความสนใจต่อสิ่งที่เรียน เป็นเครื่องมือช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม เด็กได้รับประสบการณ์รูปธรรมเป็นตัวแทนสำหรับการเรียนรู้ กระบวนการหรือความคิดรวบยอดที่สลับซับซ้อน สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างสภาพการณ์ที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นครูควรนำสื่อการสอน มาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน เช่น เทคนิควิธีการ แนวความคิด อุปกรณ์และเครื่องมือสมัยใหม่ รวมทั้งนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้แก้ปัญหาทางด้านการเรียนการสอน การนำสื่อการสอนมาใช้ในการเรียนการสอนจะต้องสัมพันธ์กันระหว่างคุณสมบัติของผู้เรียนและเนื้อหาวิชา อีกทั้งการนำเสนอสื่อจะต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียน เพื่อที่จะช่วยในการเลือกวิธีการสอนและสื่อการสอนได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

(วารินทร์ รัชมีพรหม, 2531) การนำสื่อการสอน มาใช้แก้ปัญหาในการเรียนการสอนจะต้องตรงกับ จุดมุ่งหมายของการเรียนหรือบทเรียน เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นหรือสิ่งแวดล้อม ง่ายต่อการใช้งาน ใช้สะดวก ราคาถูก สามารถหาทดแทนหรือซ่อมแซมได้ และสามารถผลิตได้ (อรพันธ์ ศรีสวัสดิ์, 2528) การใช้สื่อการสอน ตามหลักสูตรมัธยมศึกษายังมีปัญหาเกี่ยวกับสื่อ การเรียนการสอนอยู่หลายด้านเช่น ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ขาดความรู้ในการผลิตหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง ขาดการสำรวจความต้องการของครูในการฝึกอบรม การใช้การผลิตสื่อการสอน อย่างไร ก็ตามการศึกษาในระดับนี้เป็นการเรียนการสอนที่ให้ออกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและการ ปฏิบัติจริง เพื่อให้มีความรู้และประสบการณ์ตรงในการทำงาน ดังนั้นสื่อการสอนจึงเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่งในการเรียนการสอน (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ, 2530)

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลในการขยาย โอกาสทางการศึกษา เพื่อให้เยาวชนที่อยู่ในชนบทห่างไกล และยากจนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นอีก 3 ปี อันจะทำให้มีความรู้พื้นฐานสูงขึ้น เริ่มดำเนินงานเปิดขยายโอกาส ทางการศึกษามาตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 จนถึงปีการศึกษา 2537 มีโรงเรียนในโครงการขยาย โอกาสทางการศึกษาจำนวน 93 โรงเรียน มีผู้บริหาร ครู อาจารย์ จำนวน 1,499 คน สำหรับ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถพึ่งตนเอง มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถ ครองตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ, 2537) จากการ ติดตามการดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของศูนย์อำนวยการขยายโอกาสทาง การศึกษาชั้นพื้นฐานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิและจากการศึกษา เอกสารงานวิจัย รวมทั้งข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในด้านปริมาณ นักเรียนที่เข้าศึกษาต่อในโครงการฯ นั้นประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ทางด้านความเสมอภาค ในคุณภาพทางการศึกษายังไม่ดีพอ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่าในการนำสื่อการสอนมาช่วยแก้ไขปัญห ความเสมอภาคในคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งครูประถมศึกษาส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาเกี่ยวกับสื่อการสอน ในหลาย ๆ ด้าน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการผลิตและการใช้ สื่อการสอนของครูประถมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งยัง ไม่มีผู้ใด ทำการวิจัยมาก่อน ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมาก อันจะเป็นแนวทางสำหรับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะศูนย์อำนวยการขยายโอกาสทางการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ใช้เป็น ข้อมูลในการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงงานทางด้านสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ในคุณภาพทางการศึกษา ของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในการผลิตและการใช้สื่อการสอนของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ

1.2.2 เพื่อหาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อการสอนของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ เท่านั้น

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1.4.1 สื่อการสอน หมายถึง เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ เทคนิค และวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ เจตคติและทักษะ ไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.4.2 ครูประถมศึกษา หมายถึง ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ซึ่งปฏิบัติงานและทำการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ

1.4.2.1 ผู้บริหาร หมายถึง ครูประถมศึกษาซึ่งดำรงตำแหน่ง ครูใหญ่
อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน

1.4.2.2 อาจารย์ หมายถึง ครูประถมศึกษาซึ่งดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยครูใหญ่
ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ 1
อาจารย์ 2 อาจารย์ 3

1.4.2.3 ครู หมายถึง ครูประถมศึกษาซึ่งดำรงตำแหน่ง ครู 1 ครู 2

1.4.3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ที่เปิดดำเนินการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ไม่ได้คำนึงถึงเพศ อายุ และระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการในการผลิตและการใช้สื่อการสอนของครูประถมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ อันจะเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องใช้ในการตัดสินใจพิจารณาร่วมกันแก้ไข ปรับปรุงงานด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.6.2 ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะศูนย์อำนวยการขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดชัยภูมิ ใช้ในการวางแผน แก้ปัญหา และปรับปรุงพัฒนางานด้านสื่อการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริหาร ครู อาจารย์ ในการผลิตและการใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น